

Η ΣΚΑΛΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

Μια σπουδαιότατη ιστορική εργασία του διακεκριμένου συμπατριώτη μας ιστορικού Μάριου Μπίκα, για την εποχή του 1912. Ο κύριος Μπίκας έχει γράψει αρκετά βιβλία, με θέμα την τοπική ιστορία της Ηπείρου, και ιδιαίτερα της Παραμυθιάς, φέρνοντας στο φώς, ιστορίες απο τοπικούς αγωνιστές, και αρθρογραφεί σε αρκετές Ηπειρωτικές εφημερίδες και περιοδικά με ιστορικό περιεχόμενο.

Στα βιβλία του, εκτός από ιστορικές μαρτυρίες και ντοκουμέντα, αναφέρονται και αρχαιολογικοί χώροι, όπως η Βέλλιανη της Θεσπρωτίας κα. Είναι εικονογραφημένα με φωτογραφίες σπάνιες, και μοναδικές, όπου απεικονίζουν Οπλαρχηγούς του 1912, και του 1940. Αυτό όμως που καθηλώνει τον αναγνώστη, είναι οι φωτογραφίες απο το στρατόπεδο αιχμαλώτων του στρατοπέδου Stalag VIIA του Moosburg της Γερμανίας στην περίοδο του 2ου παγκοσμίου πολέμου, όπου απεικονίζονται συμπατριώτες μας Θεσπρωτοί αιχμάλωτοι.

(Αυτά θα τα βρείτε στο βιβλίο του κ. Μπίκα, Η ΒΕΛΛΙΑΝΗ ΚΑΙ Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΕΑ, έκδοσης 1997).

Το παρόν κείμενο που ακολουθεί είναι εξ ολοκλήρου από τον κ. **ΜΑΡΙΟ ΜΠΙΚΑ**).

**Οι Αρχηγοί που έλαβαν μέρος στη μάχη της Σκάλας Παραμυθιάς.
Ο Παπατρομάρας και ο Καπετάν Μάρκος, ή, Σπανοβαγγέλης
Τα Χωριά πάνω από τη Σκάλα Παραμυθιάς**

Με βάση τη Σκάλα της Παραμυθιάς, τα χωριά που βρίσκονταν ανατολικά ή βορειοανατολικά της ονομάζονταν Σκαλοπανήσια και οι κάτοικοί τους Σκαλοπανήσιοι. Τα χωριά αυτά είναι το Ελευθεροχώρι, η Άνω Σέλλιανη,

η Σαλονίκη, η Λαμπανίτσα, η Βερενίκη, το Πετούσι και το Πόποβο (σήμερα Αγία Κυριακή). Με την παραμικρή αφορμή ή υποψία οι αγάδες της Παραμυθιάς και των γύρω από αυτήν μεγάλων χωριών, εξεστράτευαν εναντίον τους, πυρπολούσαν τα σπίτια, συλλάμβαναν τους άντρες, τους βασάνιζαν και τους φόνευαν ή τους μετέφεραν σιδηροδέσμιους στα Γιάννενα, όπου εκεί τους καταδίκάζαν και στη συνέχεια τους έκλειναν στα υπόγεια των φυλακών του κάστρου ή στις φυλακές άλλων πόλεων, όπως του Μπίτολα και της Κωνσταντινούπολης.

Μέσα στις φυλακές αυτές, πολλοί έγκλειστοι, μην αντέχοντας τις σκληρές συνθήκες ζωής, απεβίωναν προτού αποφυλακιστούν. Για την αντιμετώπιση της κατάστασης αυτής επώνυμοι άντρες των χωριών Ποπόβου, Βερνίκου και Ζωτικού σχημάτισαν αντάρτικα Σώματα με τα οποία απόκρουαν τις επιδρομές των Τούρκων και επέφεραν παράλληλα μεγάλα πλήγματα στον τακτικό τουρκικό στρατό.

Το χωριό Βερενίκη.

Το χωριό Βερενίκη (παλιά Βερνίκο) αυτοδιοικητικά υπάγεται στο Νομό Ιωαννίνων, Δήμο Μολοσσών, ενώ εκκλησιαστικά στη Μητρόπολη Παραμυθιάς.

Στα μέσα του 18^{ου} αιώνα είχε υποταχτεί στην κοινοπολιτεία του Σουλίου και πλήρωνε σ' αυτή υψηλό φόρο προστασίας. Την εποχή της Τουρκοκρατίας, μετά την πτώση του Σουλίου (1803), ήταν τσιφλίκι του Αγά Πρόνιου της Παραμυθιάς. Στους απελευθερωτικούς αγώνες της Ηπείρου 1912 – 1913 συμμετείχε με τους οπλαρχηγούς Παπατρομάρα (Παπαδημήτρη Λιόντο) και καπετάν Μάρκο ή Σπανοβαγγέλη (Γρηγόρη Κολιούση), οι οποίοι είχαν σχηματίσει αντάρτικο Σώμα, αποτελούμενο, σύμφωνα με γραπτές μαρτυρίες, από 30 επίλεκτους άντρες.

Ο Παπατρομάρας (1874 - 1972)

Το πραγματικό όνομα του Παπατρομάρα ήταν Δημήτρης Λιόντος του Ιωάννη. Γεννήθηκε στο χωριό Βερνίκο. Χειροτονήθηκε ιερέας. Η Πρεσβυτέρα του Κωνστάντω το γένος Χαλιάσου (Βερνίκο) απεβίωσε σε νεαρή ηλικία. Μαζί της απέκτησε τρεις κόρες : Τη Φωτεινή, τη Μαρία και την Ελένη. Η Φωτεινή παντρεύτηκε δυο φορές : Την πρώτη το Βαγγέλη Κολιούση. Μαζί του απέκτησε ένα γιο τον Παναγιώτη και τη δεύτερη το Γεώργιο Κάτσιο με τον οποίο απέκτησε 5 παιδιά, (3 κοπέλες και 2 αγόρια). Οι δυο σύζυγοι της Φωτεινής ήταν σώγαμπροι. Η Μαρία παντρεύτηκε στο Βερνίκο το Νικόλαο

Νικολάτο και μαζί του απέκτησε 9 παιδιά. Η Ελένη παντρεύτηκε στο Ζάλογγο το Νικόλα Τζούρτζο. Μαζί του απέκτησε δυο παιδιά το Σπύρο και το Φώτο. Απέθανε πάνω στη γέννα του δεύτερου γιου της. Το 1917 ο Παπαδημήτρης, έχοντας υπόψη τη ρήση « όπου κτίζεται ένα σχολείο, γκρεμίζεται μια φυλακή », δώρισε στην κοινότητα Βερνίκου οικόπεδο, ευρισκόμενο στο κέντρο του χωριού, εντός του οποίου ανεγέρθηκε το δημοτικό σχολείο της. Ο Παπαδημήτρης απεβίωσε στη γενέτειρά του, λόγω ασφυξίας, που προκλήθηκε από την ανάφλεξη πυρκαγιάς στην οικία του. (Πληροφορίες η Ελένη Καλογήρου, σύζυγος Νικόλαου Κολιούση (Βερενίκη) και οι Δήμοι Σουλίου, Χριστίνα Γώγου και Μολοσσών Κώτσης Δημήτριος

Η Ελένη Καλογήρου σύζυγος του Νικόλαου Κολιούση (Βερενίκη) :
« Άγιο να 'ναι το χώμα που σκεπάζει τον Παπαδημήτρη. Ο Παπαδημήτρης ήταν πολύ καλός παπάς. Είχε πολλά ζώα και τσοπαναραίους. Όποιος περνούσε από το χωριό, έτρωγε στο σπίτι του ψωμί. Υποστήριζε και βοηθούσε όλους τους χωριανούς. Για να μην πληρώνουν τα χωράφια τους φόρους στους Τούρκους, έκτιζε σ' αυτά παρεκκλήσια και τα 'γραφε βακούφια. Γι' αυτό το χωριό μας έχει 11 παρεκκλήσια. Με τους Τούρκους δεν τα πήγαινε καθόλου καλά. Στο χωριό μας σώθηκε κι η εξής ιστορία : 'Ηρθαν κάποτε Τούρκοι του αγά της Παραμυθιάς για να μαζέψουν τους φόρους από το Βερνίκο και τα γύρω χωριά. Ο Παπαδημήτρης τη μέρα που φόρτωσαν τα ζώα τους με τα γεννήματα και τις λίρες για να τα παν στον αγά, ειδοποίησε κρυφά τους άντρες του και έστησαν καρτέρι στη Σκάλα της Παραμυθιάς. Όταν έφτασαν εκεί οι Τούρκοι, τους επιτέθηκαν και τους σκότωσαν. Στη συνέχεια πήραν τα φορτία με τα γεννήματα και τις λίρες και τα 'φεραν στο Βερνίκο, όπου ο Παπαδημήτρης τα μοίρασε στους δικαιούχους ».

(Φωτό και Λεζάντα από το βιβλίο του Γεωργίου Μάνου (Καπετάν Κρομμύδας), Ιωάννινα 2002, σελ. 160).

« Ο Πρωτοπρεσβύτερος Δημήτριος Λιόντος από τη Βερενίκη.»

Πάνου Τζιόβα : σελ. 146 :

« Μεταξύ των ετών 1905 – 1910) ο τότε εφημέριος του Βερνίκου Δημήτριος Λιόντος, εξουσιοδοτημένος, πιθανότατα, από τους κατοίκους, πραγματοποίησε μερική αγορά κτημάτων του χωριού από το τουρκικό δημόσιο και τους Τούρκους ιδιοκτήτες, όπως πιστοποιούν τα παρακάτω ανέκδοτα έγγραφα, που έχουν μεταφραστεί από το επίσημο τουρκικό κτηματολόγιο και τα οποία μας τα παραχώρησε για δημοσίευση ο Δημ. Κολιούσης, κάτοικος Βερνίκου ». Πάνου Τζιόβα (ό.α.) σελ. 217

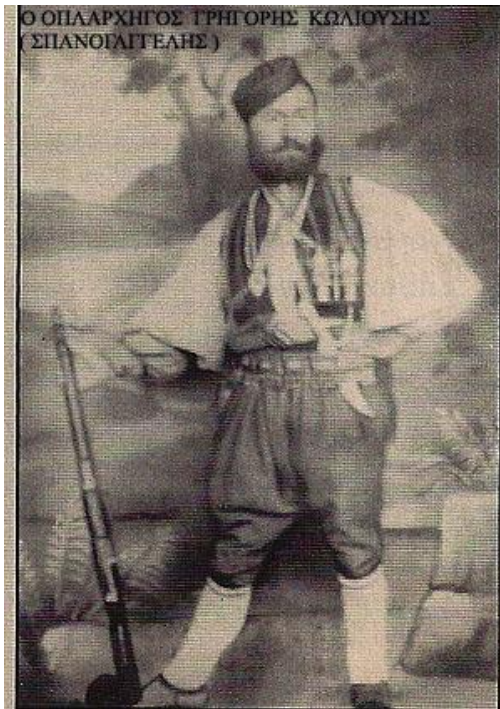
.....

Ο καπετάν Μάρκος (Σπανοβαγγέλης) 1875 – 1964 .

Το πραγματικό ονοματεπώνυμο του καπετάν Μάρκου, ή, Σπανοβαγγέλη, ήταν Γρηγόρης Κολιούσης. Γεννήθηκε στο Βερνίκο και απεβίωσε στο Μαργαρίτι. Γονείς του ήταν ο Μάρκος Κολιούσης και η Βασιλική. Σύζυγός του η Ανθούλα το γένος Γκόλια (Βερνίκο). Από το γάμο τους γεννήθηκαν :

Α. 4 κόρες που παντρεύτηκαν : Η Χάιδω στο Βερνίκο τον Αναστάση Παργανά και μετοίκησαν στη Φασκομηλιά. Η Πανάγιω στο Βερνίκο το Θεόδωρο Βάσσιο και μετοίκησαν στο Μαργαρίτι – Πάργα. Η Ευδοκία στο Κεράσοβο το Δημήτριο Δημητριάδη και μετοίκησαν στη Σκορπιόνα και στη συνέχεια στην Ηγουμενίτσα. Η Βασιλική στη Λαμπανίτσα το Σωτήρη Γιάκη και μετοίκησαν στον Παραπόταμο.

(Φωτό και λεζάντα από το βιβλίο του Γεωργίου Μάνου (ό.α), σελ. 157)
« Ο Καπετάν Σπανοβαγγέλης (Γρηγ. Κολιούσης) απ' τη Βερενίκη Ιωαννίνων.
Πολέμησε με τον καπετάν Κρομμύδα κατά των Τούρκων το 1912 - 1913
στο κάστρο του Ελευθεροχωριού και στην Κακιά Σκάλα της Παραμυθιάς ».

Β. 4 αγόρια : Ο Γιάννης, δάσκαλος. Σύζυγός του η Λαμπρινή Παππά, κόρη του Παπαντώνη από την Παραμυθιά. Από το γάμο τους γεννήθηκαν ο Αχιλλέας, Βουλευτής και Υφυπουργός Γεωργίας, και ο Χαρίσης. Ο Κώστας, ιερέας, διακόνησε στη Βερενίκη και στο Μαργαρίτι, όπου και απεβίωσε. Ο Γιώργος, ιερέας, διακόνησε στο Λαδοχώρι, στο οποίο και απεβίωσε. Ο Νικόλας, αγροφύλακας, μετοίκησε στο Βασιλικό Ηγουμενίτσας, όπου σήμερα (2013) ζει σε βαθιά γεράματα με τη σύζυγό του Αφροδίτη το γένος Τάλου (Παραμυθιά).

(Πληροφορίες : Ο Παπαμάρκος Κολιούσης (Ιερέας στη Ν. Σελεύκεια Ηγουμενίτσας και εγγονός του Γρηγόρη Κολιούση), η Ελένη Καλογήρου, σύζυγος Νικόλαου Κολιούση (Βερενίκη), η Αφροδίτη Τάλου, σύζυγος του Νικ. Κολιούση (Βασιλικό Ηγουμενίτσας) και οι Δήμοι : Σουλίου Χριστίνα Γώγου και Μολοσσών Κώτσης Δημήτριος). Νέα του Μαργαριτιού, αριθμ. φύλλου 195, Φεβρουάριος – Μάρτιος 2001, (Αρχείο Θωμά Στ. Γκίνη).

α. Σελ. 8 « ΣΠΑΝΟΒΑΓΓΕΛΗΣ Ο ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ .

Τι έγραψε ο αείμνηστος Σπύρος Μουσελίμης:

Στο Μαργαρίτι, στην αγκωνή του σπιτιού του παπά του χωριού κάνει τα

γεράματά του, θυμούμενος τα νεανικά του χρόνια ο άλλοτε αητός των κορυφών της Σπάτας και των φαραγγιών του Βυσανιού, αγωνιστής του Ηπειρομακεδονικού αγώνα Γρηγόρης Μάρκο Κολιούσης ή καπετάν Σπανοβαγγέλης . Το 1908 κατατάχτηκε στο αντάρτικο Σώμα του Γιάννη Πουτέτση ή Καλαμά, περιτρέχοντας σαν ζαρκάδι μαζί του όλη την Ήπειρο και παράμεινε κοντά του ως το Γενάρη του 1910, όπου και αφού διαλύθηκε το σώμα, διαταγή της ηπειρωτικής Εταιρείας κι ο Πουτέτσης έφυγε και εγκαταστάθηκε στον Αλμυρό της Θεσσαλίας, αυτός τραβήχτηκε στις τσαρκές των βουνών της πατρίδας του.

Έλαβε μέρος σε πολλές μάχες, όπως στο Γαρδίκι της Θεσσαλίας, στη Βλαχοκερασιά των Γρεβενών, στα Τζουμέρκα υπό την αρχηγία του λοχαγού Βλαχογιάννη, στη Σκάλα της Παραμυθιάς υπό την αρχηγία του Δεληγιαννάκη, στην Πλέσια (20.2.1913).

Ο αγωνιστής Σπανοβαγγέλης Γρηγόρης Κολιούσης είχε και ποιητική κλίση ». (σ.σ. Το παραπάνω κείμενο δημοσίευσε ο αείμνηστος Σπύρος Μουσελίμης για πρώτη φορά στην εφημερίδα της Ηγουμενίτσας « Θεσπρωτικό Βήμα », τη Δευτέρα 2 Δεκεμβρίου 1963) .

.....

β. Σελ.9 Το ιστορικό των ανταρτοομάδων 1908-1912-1913
(Του ΘΕΟΔΩΡΟΥ Γ. ΒΑΣΣΙΟΥ) .

« Στην περιφέρεια Παραμυθιάς τα χρόνια αυτά οι κάτοικοι οργανώθηκαν σε ανταρτοομάδες, για ν' αγωνιστούν για την απαλλαγή τους από τον τουρκικό ζυγό. Ένας από τους οπλαρχηγούς αυτών των ομάδων ήταν και ο από το Βερνίκο Γρηγόριος Κολιούσης με το ψευδώνυμο, για προφύλαξη απ' τους Τούρκους, Σπανοβαγγέλης » (...)

(σ.σ. Περισσότερες λεπτομέρειες για το Γρηγόρη Κολιούση μπορεί κανείς να διαβάσει στην ιστοσελίδα www.margariti-gr.de του Μαργαριτιού, και στην Κατηγορία, Γνωρίζετε Ότι;; την οποία επιμελείται ο Θωμάς Στ. Γκίνης. Εκεί είναι αναρτημένο και το ιστορικό ποίημα του Γ.Κ. με τίτλο " Ο Καπετάν Σκοτίδας ").

Στην φωτό κάτω, διακρίνεται ο Γρηγόρης Κολιούσης στην πρώτη σειρά, σε ύπτια στάση, δεύτερος από τα αριστερά, με σκούφο, μούσι και το όπλο του να ακουμπά στο δεξί του πόδι.. Αμέσως αριστερά του στην ίδια στάση με τα πόδια σταυρωμένα, διακρίνεται ο Μάρκος Δεληγιαννάκης.

(Φωτό : Από το αρχείο του Θωμά Στ. Γκίνη).

.....

Το αντάρτικο σώμα του Παπαδημήτρη και του καπετάν Μάρκου.

Σύμφωνα με τη μαρτυρία του ιστορικού συγγραφέα Πάνου Τζιόβα, ο Παπαδημήτρης και ο καπετάν Μάρκος Κολιούσης είχαν συγκροτήσει ένα αντάρτικο Σώμα με έδρα το Βερνίκο και από άντρες που προήρχοντο από το χωριό τους και τη γύρω περιοχή. Στις 19 Οκτωβρίου 1912, δύο εβδομάδες μετά την έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων του ελληνικού στρατού στην Ήπειρο εναντίον των Τούρκων, ο Παπαδημήτρης και ο καπετάν Μάρκος μετέβηκαν μαζί με άλλους άνδρες στην Φιλιπιάδα και παρέλαβαν από το εκεί ελληνικό Στρατηγείο 64 όπλα και 14 κιβώτια φυσίγγια. Για την λήψη του πολεμικού αυτού υλικού υπέγραψε ο Παπαδημήτρης το παρακάτω έγγραφο (απόδειξη παραλαβής) ως Ιερέυς Δημήτριος και όχι ως αρχηγός αντάρτικου Σώματος, με την δέσμευση να διατηρήσει σώμα 100 αντρών.

Κ.Δ. Στεργιοπούλου : « Το Μικτόν Ηπειρωτικόν Στράτευμα κατά την ελευθέρωση της Ηπείρου (Οκτώβριος – Νοέμβριος 1912), Αθήνα 1968, σελ. 127 : « Αρ.20 [Α.Μ.¹] Παρέλαβεν ο ιερέυς Δημήτριος εκ Βερνίκου 64 όπλα και 14 κιβώτια φυσίγγια, υποχρεούμενος να έχη 100 παλληκάρια. Φιλιππιάς 19 Οκτ.1912 Ιερέυς Δημήτριος »

Η παραλαβή και η μεταφορά των όπλων: Για να παραλάβουν οι Έλληνες

οπληρχηγοί τα όπλα και το πολεμικό υλικό από τη Φιλιππιάδα, στην οποία έδρευε την εποχή αυτή (1910-1912) το Στρατηγείο της Ηπείρου και να τα μεταφέρουν στα χωριά τους, έπρεπε να διέλθουν από ορεινές και δύσβατες ατραπούς και να περάσουν τα τουρκικά σύνορα από σημεία που δεν φυλάγονταν από Τούρκους στρατιώτες. Η επιχείρηση αυτή ήταν δύσκολη και πολύ επικίνδυνη, αν λάβει κανείς υπόψη ότι κατά τις διαδρομές πήγαινε - έλα είχαν μαζί τους και φορτωτικά ζώα και μπορούσαν να πέσουν πάνω σε τουρκικές περιπόλους, με τις οποίες έδιναν πραγματική μάχη. Για τους λόγους αυτούς η μεταφορά κυρίως των όπλων συνοδεύονταν πάντα από πολλούς και καλά εκπαιδευμένους και εξοπλισμένους άντρες.

.....

Το Σώμα του Βερνίκου στην κατάληψη της Σκάλας της Παραμυθιάς.

Στις 26.11.1912 ο τακτικός ελληνικός στρατός και τα εθελοντικά και αντάρτικα Σώματα της περιοχής κατέλαβαν τη Σκάλα της Παραμυθιάς, μετά από ολοήμερη μάχη. Στη μάχη αυτή πήρε μέρος και το αντάρτικο Σώμα του Βερνίκου με τους οπλαρχηγούς Παπαδημήτρη και καπετάν Μάρκο:

Γ. Τσοκόπουλου

« Ιστορία Ελληνοτουρκικού πολέμου 1912 – 1913»,

Ατλαντίδος Β΄., Νέα Υόρκη 1914, σελ. 622 :

« Οι κατέχοντες το φρούριον και το πλησίον Ελευθεροχώρι Τούρκοι του τακτικού στρατού και χωροφύλακες ανήρχοντο εις 250. Την 4^{ην} πρωινήν ο οπλαρχηγός Κουτούπης, ο Ν. Βάρφης και ο Γιώτης μετά των ανδρών των κατέλαβον τα απέναντι του φρουρίου υψώματα. Άλλα υψώματα προς τα αριστερά κατείχεν από της εσπέρας σώμα εντοπίων υπό τον Παπαδημήτρη. Ο καπετάν Κρομμύδας με το σώμα του κατέλαβε τας υπωρείας τας απέναντι των λόφων, ους κατείχεν ο Παπαδημήτρης ».

Σπύρου Μουσελίμη : Το Πόποβο, 1970, σελ. 48

:«..στις 20 Νοέμβρη 1912 συγκεντρώνονται στο Πόποβο αρκετές ένοπλες δυνάμεις. Ο Κρητικός Μάρκος Δεληγιάννης (σ.σ.Δεληγιαννάκης) με 30 Κρητικούς και Ηπειρώτες αντάρτες, ο Κερκυραίος Βάρφης, αξιωματικός της Ελληνικής Χωροφυλακής με 10, οι αδερφοί Καραίοι από τη Λιθίκοστα με 150, ο Παπα Δημήτρης Λιόντος με τον Γρηγόρη Μάρκο Κολιούση (καπετάν Σπανοβαγγέλη) από το Βερνίκο με 30 και άλλοι ένοπλοι ».

Κωνσταντίνου Α. Βακαλόπουλου :

Ήπειρος, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 673 - 674 :

« Οι μπέηδες της Θεσπρωτίας και οι τουρκικές συμμορίες συνέχισαν την τρομοκρατική δράση τους μέχρι την απελευθέρωση της Ηπείρου. Αλλά από το 1908 αντιμετώπιζαν την αντίσταση των ένοπλων ηπειρωτικών ανταρτικών σωμάτων, όπως π.χ. του Νικολ. Κουτούπη, του Κώστα Ζορκάδη από το Πόποβο του Γρηγόρη Κολιούση και Παπαδημήτρη από το Βερνίκου ». (...)

Πάνου Τζιόβα « Η Βερενίκη », έκδοση Δήμου Μολοσσών,
Ιωάννινα 2005 σελ. 162 :

« Στο χώρο του χωριού (σ.σ. του Βερνίκου) και στην ευρύτερη περιοχή της Παραμυθιάς έδρασαν και οι ένοπλες ομάδες του Παπα – Δημήτρη Λιόντου και Γρηγορίου Κολιούση, που ήταν γνωστοί με τα ψευδώνυμα Παπατρομάρας και Σπανοβαγγέλης ». (...)

Οι αποθήκες γεννημάτων του Βερνίκου:

Σύμφωνα με τη γραπτή Διαταγή που απέστειλε ο καπετάν Κρομμύδας προς τον Παπαδημήτρη και την Επιτροπή Βερνίκου με την οποία τους παρακαλούσε να δώσουν σε 12 γυναίκες 240 οκάδες γεννημάτων, συμπεραίνεται ότι ο Παπαδημήτρης και ο καπετάν Μάρκος είχαν καταλάβει τις εκεί αποθήκες γεννημάτων του αγά Πρόνιου. Οι αποθήκες αυτές βρισκόνταν πίσω από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου της Παλιοχώρας, συνοικισμού του Βερνίκου.

Η διάλυση του Σώματος Παπαδημήτρη και καπετάν Μάρκου:

Η διάλυση όλων των ανταρτικών Σωμάτων της Ηπείρου, μέσα στα οποία ήταν και το Σώμα του Παπαδημήτρη και του καπετάν Μάρκου, έγινε κατόπιν της Διαταγής που απέστειλε ο Διάδοχος Κωνσταντίνος προς το Συνταγματάρχη Χρήστο Μαλάμο στις 23.02.1913, μετά την απελευθέρωση της Παραμυθιάς :

« Αριθμ. 212 [Α.Μ.] Αντισυνταγματάρχη Μαλάμον

Αφοπλίσατε άπαντα τα υφ' υμάς ανταρτικά Σώματα και τους μεν εγχωρίους των ανταρτών διατάξατε να επιστρέψωσι εις τας κατοικίας, τους δε λοιπούς αποστείλατε εις Πρέβεζαν εις την διάθεσιν του φρουραρχείου προς επιβίβασιν, αναφέροντές μοι εγκαίρως τον αριθμόν των τελευταίων τούτων. Ιωάννινα 23-2.-1913. Ώρα 12.15 εσπερινήν Κωνσταντίνος).

Γ.Τσοκόπουλου « Ιστορία Ελληνοτουρκικού πολέμου 1912–1913 », Ατλαντίδος Β Νέα Υόρκη 1914

Ηπειρωτική Εστία : Τ.3^{ος} (1954), σελ. 146- 147.

(Του Σπύρου Μουσελίμη)

Κ.Δ. Στεργιοπούλου : « Το Μικτόν Ηπειρωτικόν Στράτευμα κατά την ελευθέρωση της Ηπείρου (Οκτώβριος – Νοέμβριος 1912), Αθήνα 1968,
Σπύρου Μουσελίμη : « Το Πόποβο », 1970

Κωνσταντίνου Α. Βακαλόπουλου : « Ήπειρος », Θεσσαλονίκη 1992
Νέα του Μαργαριτιού , φύλλο 195, Φεβρουάριος – Μάρτιος 2001

Πάνου Τζιόβα : « Η Βερενίκη », έκδοση Δήμου Μολοσσών, Ιωάννινα 2005

Α.Μ. = Αρχείο Μπότσαρη >>. (συνεχίζεται) .

.....

(γράφει ο Μάριος Α. Μπίκας)

Τα Στρατιωτικά Σώματα που πήραν μέρος στην κατάληψη
της Σκάλας της Παραμυθιάς, 26.11.1912

Το Κομιτάτο της Ηπείρου

Στις 25 Μαρτίου 1906 ιδρύθηκε στην Αθήνα η Ηπειρωτική Εταιρεία (Ηπειρωτικό Κομιτάτο). Εμπνευστής της ίδρυσης ήταν ο υπομοίραρχος Σπύρος Σπηλιομήλιος από τη Χειμάρρα. Μετά την εκλογή του πρώτου συμβουλίου, η προεδρία της ανατέθηκε στον αντισυνταγματάρχη Π. Δαγκλή. Σκοπός της ήταν να εξαπλωθεί σ' όλη την Ήπειρο, να δημιουργήσει αντάρτικα σώματα και με αυτά να πολεμήσει και να εκδιώξει τον κατακτητή.

Η οργάνωση της Η.Ε. είχε για πρότυπο τη Φιλική Εταιρεία. Κάθε μέλος της ορκιζόταν¹ μπροστά στο Ευαγγέλιο και υποσχόταν να δώσει και την τελευταία ρανίδα του αίματός του για την απελευθέρωση της Ηπείρου.

Το 1908 τα μέλη του Κομιτάτου της Ηπείρου ανέρχονταν σε 1800 μέσα στα Γιάννινα και στην ύπαιθρο της Ηπείρου. Εκτός όμως από τις στρατιωτικές ομάδες που ήταν οργανωμένες στο Ηπειρωτικό κομιτάτο, στον πόλεμο του 1912 – 1913 συμμετείχαν και εθελοντικά Σώματα προερχόμενα εκτός Ηπείρου.

- Σπύρου Μουσελίμη : « Ιστορικοί περίπατοι ανά τη Θεσπρωτία », Θεσσαλονίκη, 1976, σελ. 70

(...) « Για την καλύτερη οργάνωση της Εταιρείας στέλλεται από την Πρέβεζα στην Παραμυθιά ο Μπάλκος. Μυσούνται και άλλοι. Πλαταίνει η οργάνωση και πληθαίνουν τα μέλη. Οι μυημένοι δίνουν τον παρακάτω όρκο.

“ Ορκίζομαι εις το όνομα της Αγίας και Αδιαιρέτου Τριάδος ότι θα καταβάλω πάσαν την περιουσίαν μου και την τελευταίαν ρανίδα του αίματός μου προς απελευθέρωσιν της ποθητής μου πατρίδας Ηπείρου. Και αν φανώ επίορκος, να υποστώ την ποινήν του μυστικού άρθρου της Εταιρείας »

Ο Σπύρος Σπυρομήλιος (Μπούος)

(Φωτό : Από το βιβλίο του Χρήστου Νεράντζη « Ο Μακεδονικός Αγώνας, εκδόσεις Μορφωτικός Κόσμος, 1984, Τόμος 2, σελ. 782)

Το Μικτό Ηπειρωτικό Σώμα

Το Μικτό Ηπειρωτικό Σώμα αριθμούσε 3.500 άντρες και αποτελούνταν από αξιωματικούς και στρατιώτες του Τακτικού Ελληνικού Στρατού και τα Αντάρτικα ή Εθελοντικά Σώματα. Διοικητής του το 1912 ήταν ο υπολοχαγός

Δημήτριος Μπότσαρης και μετά τον τραυματισμό του στις 16.11.1912, ο αντισυνταγματάρχης Μαλάμος Χρήστος.

- Ηπειρωτική Εταιρεία (περιοδικό), Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1999, τεύχος 254, σελ. 9. (Του Βησ. Μπακόλα Ε. Πάρεδρου, Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Επιθεω-ρητή Σχολείων)

«Δ' Η Η.Ε. ΣΥΝΔΕΕΙ ΜΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕ ΤΑ ΑΞΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ

(Δαγκλής, Μπότσαρης, Μαλάμος)

Σε ελάχιστο χρονικό διάστημα δημιουργείται το μικτό Ηπειρωτικό Σώμα με 3.500 ένοπλους άνδρες και γυναίκες.

Η ευρύτερη περιοχή της Λάκκας Σούλι από τη Φιλιπιάδα, τον Λούρο, τις εκβολές του Αχέροντα, το Γλυκύ, την Αγία Κυριακή και το Πετούσι Παραμυθιάς, την Κουμαριά, το Ελευθεροχώρι Δ. της Ολίτσουκας, τους Δραμεσιούς, τη Δωδώνη, τους Μελιγγούς και τη Μανωλιάσα Β. της Ολίτσουκας μέχρι την Πέρδικα, μετατρέπεται σ' ένα απέραντο στρατόπεδο και φρούριο ταυτόχρονα με κεντρικό σημείο αναφοράς την Ολίτσουκα. Στη Ζώριστα (Πεντάλακκος) είναι η βάση του επιτελείου του Μ.Η.Σ (...)

Αναγκάζεται ο υπολοχαγός Αρχηγός Μπότσαρης ν' αποχωρήσει για εγχείριση και αντικαθίσταται από άλλο βασικό στέλεχος της Ηπειρωτικής Εταιρείας Αθηνών, τον επίσης Σουλιώτη αντισυνταγματάρχη Χρήστο Μαλάμο ».

Τα Αντάρτικα Στρατιωτικά Σώματα

Η ίδρυση του Ηπειρωτικού Κομιτάτου και η διάδοσή του στην Ήπειρο συνέβαλε στη δημιουργία πολλών Αντάρτικων Στρατιωτικών Σωμάτων, τα οποία συνεργάστηκαν με τον τακτικό ελληνικό στρατό και από κοινού ή μεμονωμένα πολέμησαν τον εχθρό. Τέτοια Αντάρτικα Σώματα στην περιοχή της Παραμυθιάς ήταν : Του Κώστα Ζαρκάδη και μετά τη δολοφονία του, του Νικόλαου Κουτούπη από το Πόποβο (σήμερα Αγία Κυριακή). Των αδελφών Γεωργίου και Αθανασίου Καραά από το Ζωτικό. Του Κρομμύδα από τη Γερολίμνη Ιωαννίνων. Του καπετάν Μάρκου (Κολιούση) από το Βερνίκο, και άλλων. Τα Στρατιωτικά αυτά Αντάρτικα Σώματα συνέβαλαν τα μέγιστα στην απελευθέρωση της Ηπείρου. Τη μεγάλη αυτή προσφορά τους διαπίστωσε και ο Διάδοχος Κωνσταντίνος, ο οποίος, ενώ διέταξε τη διάλυση όλων των Αντάρτικων Στρατιωτικών Σωμάτων στην Ελλάδα, στην Ήπειρο επέτρεψε τη διατήρηση των παλιών και με τη Διαταγή της 27.01.1913 ενέκρινε την στρατολογία και συγκρότηση και νέων Στρατιωτικών Αντάρτικων Σωμάτων και την παροχή στους άντρες τους οπλισμού και διατροφής. Ηπειρωτική Εστία (περιοδικό), τ.10, Φεβρουάριος 1953, σελ. 133-139 (του Αλέξ. Λιβαδέως)

« Τοιαύτη δε ήτο η δράσις των σωμάτων τούτων, ώστε, όταν την γενικήν Αρχηγίαν του εν Ηπείρω Αγώνος ανέλαβεν ο αείμνηστος Κωνσταντίνος, και διέταξε την 17^{ην} Ιανουαρίου 1913 την άμεσον διάλυσιν των ανταρτικών σωμάτων, εξαίρεσιν έκαμεν δια τα Ηπειρωτικά σώματα, και ου μόνον τούτο, αλλ' ενέκρινε δια της διαταγής της 27/1/13 την στατολογίαν και συγκρότησιν και άλλων ηπειρωτικών σωμάτων. Η διαταγή αύτη έχει ως ακολούθως :

“ Φιλιππιάς, 27/1/13

Αντισυνταγματάρχην Μαλάμον εγκρίνεται στρατολογία Ηπειρωτών και παροχή οπλισμού και διατροφής, ουχί ιματισμού, μη υπάρχοντος τοιούτου. Πληροφορίαί περί προχωρήσεως Τούρκων προς Πρέβεζαν ελέγχονται ανακριθείς.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ “

Τα Εθελοντικά Στρατιωτικά Σώματα.

Εκτός από τα Αντάρτικα Σώματα, έδρασαν στον Α΄. Βαλκανικό πόλεμο και τα Εθελοντικά Στρατιωτικά Σώματα. Τα Σώματα αυτά αποτελούνταν από άντρες, που προέρχονταν κυρίως από την περιοχή του οπλαρχηγού τους και λάβαιναν μέρος σε μάχες μαζί με τον τακτικό Στρατό ή μεμονωμένως. Οι υπηρεσίες τους για την απελευθέρωση της Ηπείρου, ήταν μεγίστης σημασίας. Πολλοί από τους οπλαρχηγούς των Σωμάτων αυτών και τους άντρες τους, άφησαν τα κόκαλά τους σε κάποια πλαγιά ή κορυφή των ηπειρωτικών βουνών. Τα Εθελοντικά Σώματα προέρχονταν από την Κύπρο, την Αιτωλοακαρνανία, τη Μάνη, την Κρήτη, τη Ν. Υόρκη, τη Ν.Αφρική (το σώμα του Θεσπρωτού Τζων Κώστα από το Λια Φιλιατών) και οι Γαριβαλδιστοί. Τέτοια Ε.Σ.Σ. ήταν του Πουτέτση, του Δεληγιαννάκη και πολλών άλλων. Υπολογίζεται ότι ο αριθμός των εθελοντών στρατιωτών που έλαβαν μέρος στον πόλεμο 1912 – 1913 ανερχόταν στους 7.500 άντρες.

Ο οπλαρχηγός Μάρκος Δεληγιαννάκης.

Ο Μάρκος Δεληγιαννάκης, καταγόταν από τα Σφακιά Κρήτης. Γεννήθηκε στην Αργυρούπολη του Δήμου Ρεθύμνου. Συγκρότησε Εθελοντικό Στρατιωτικό Σώμα με το οποίο πολέμησε εναντίον των Τούρκων στη Μακεδονία και στην Ήπειρο. Στη μάχη της Σκάλας της Παραμυθιάς 26.11.1912, τραυματίστηκε ο ίδιος ελαφρώς, ενώ φονεύτηκε ο ανιψιός του, γιος της αδερφής του Μανώλης Πατεράκης (1).

- Η Πετράκη Άννα : Ληξιαρχείο Δήμου Ρεθύμνου (Επισκοπή)

« Ο Δεληγιαννάκης Μάρκος γεννήθηκε στην Αργυρούπολη την 15.01.1870.

Γονείς του ήταν ο Ιωάννης και η Μαρία το γένος Κατριτζή. Απεβίωσε την 31.03.1957. Δεν είχε δημιουργήσει οικογένεια. Έφερνε το βαθμό του Λοχαγού . Αδέρφια του ήταν :

Ο Ηλίας³ (Λοχαγός), η Αικατερίνη, η Ζαχαρένια, ο Κανάκης, ο Γεώργιος, η Αγγελική, και η Πηνελόπη ».

. Ο Μανούσακας Στυλιανός (Αργυρούπολη Κρήτης)

Ο Μανούσακας Στυλιανός είναι πρόεδρος στην Κοινότητα Αργυρούπολη του Δήμου Οι ιστορικές του γνώσεις γύρω από τους Τσάμηδες της Θεσπρωτίας, τους Βαλκανικούς πολέμους 1912 – 1913, τη θέση των ξένων δυνάμεων έναντι της Ελλάδας κατά την εποχή αυτή και την πολεμική δράση του συντοπίτη του Δεληγιαννάκη Μάρκου, μου προκάλεσαν μεγάλη εντύπωση.

« Ο Μάρκος Δεληγιαννάκης ήταν ένας πραγματικός ήρωας. Ήταν ψηλός σαν κυπαρίσσι. Είχε φτιάξει δικό του αντάρτικο Σώμα με το οποίο πολέμησε το 1912 και 1913 στη Μακεδονία και στην Θε-σπρωτία. Στη Θεσπρωτία τότε υπήρχαν οι Τσάμηδες που καταπίεζαν τους Έλληνες. Μετά την απελευθέρωση των Ιωαννίνων έπιασε 60 αγάδες της Θεσπρωτίας και τους πήγαινε να τους παραδώσει στα Γιάννενα Εκεί παρουσιάστηκαν οι οικογένειες τους και, για να τους ελευθερώσει, του πρόσφεραν χρυσάφι, όσο ήταν το βάρος τους. Ο Δεληγιαννάκης σκέφτηκε ότι αν τους πάει στα Γιάννενα, ίσως κάποιοι πάρουν το χρυσάφι και τους αφήσουν ελεύθερους. Γι' αυτό έβαλε τα παλικάρια του και όλους τους εκτέλεσαν. Για την εκτέλεση αυτή οι Ιταλοί και οι Αυστριακοί, που ήταν εναντίον της Ελλάδας, διαμαρτυρήθηκαν και ζήτησαν από το Βενιζέλο να πιάσει τον Δεληγιαννάκη και να τον εκτελέσει. Ο Βενιζέλος διέδωσε ότι τον συνέ-λαβε και τον εκτέλεσε.

Στην πραγματικότητα όμως εκτέλεσε κά-ποιον κατάδικο. Ο Δεληγιαννάκης τότε έφυγε από το χωριό και με άλλο όνομα έζησε στην Αθήνα περίπου δέκα χρόνια. Την ιστορία αυτή, δηλαδή την εκτέλεση των αγάδων, μας την είπε και ο χωριανός μας ο Γεωργουλάκης που την εποχή εκείνη (1913) είχε κάνει αστυνομικός Διοικητής στα Γιάννενα Στη Θεσπρωτία βάφτισε πολλά παιδιά, με τα οποία αργότερα δεν είχε καμία επικοινωνία. Μια μέρα της δεκαετίας του 1950 ήρθε στην Αργυρούπολη ο Νομάρχης του Ρεθύμνου, βρήκε το Δεληγιαννάκη και του είπε :

- Ένα βαφτιστικό σου⁴ από τη Θεσπρωτία είναι βουλευτής και Υπουργός στην Αθήνα. Με πήρε τηλέφωνο και μου είπε ότι θέλει να σου βγάλει σύνταξη, γιατί πολέμησες για την πατρίδα. - Όχι, δεν θέλω σύνταξη. Εγώ πολέμησα για την πατρίδα χωρίς αντάλλαγμα. Αν θυμάμαι καλά, το όνομα του Θεσπρωτού

Βουλευτή και Υπουργού ήταν Αθανασάκης.

Ο Δεληγιαννάκης πέθανε το 1957 και είναι θαμμένος στην Αργυρούπολη στο ιδιωτικό νεκροταφείο των Δεληγιαννακείων. Εγώ είχα μια φωτογραφία του και με βάση αυτή ένας Άγγλος μου έφτιαξε από πέτρα το άγαλμα του, ύψους, περίπου 2 μέτρων, το οποίο έχω στον κήπο μου ».

Φωτό από το βιβλίο του Μάνου Γεωργίου (ό.α.) σελ. 118 (Σ.σ. Πάνω αριστ. διακρίνονται θαμπά τα 2/3 της σφραγίδας του Δεληγιαννάκη)

Του Μάρκου Δεληγιαννάκη

*Σαν τι κακό σας έκανα, κι μι κατηγοράτι;
Ιγώ χουριά δεν έκαψα και σκλάβους δεν επήρα.
Ιγώ τους πρώτους έμασα, εξήντα δυο νουμάτους.
Στη Σέλλιανη τους έσυρα, στο μνήμα του Μανώλη
. Ξύπνα, Μανώλη ψυχογιέ, απού το μαύρου χώμα,
να δεις αρνιά που σου 'φερα, κριάρια σουβλισμένα.*

Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπειρωτών Αθήνας

Σαρακατσάνικα τραγούδια της Ηπείρου, Αθήνα 1983, σελ. 34

Θ .Γ. Γόγολος, καθηγητής Φιλολόγος και Θεοχάρης Γιαννακός.

.Η Αριάδνη Καληβρετάκη (ανιψιά του Μάρκου Δεληγιαννάκη)

(...) « Με τη γερμανική Κατοχή, ο θείος μου ο Δεληγιαννάκης Μάρκος, αδερφός του πατέρα μου Κανάκη, έμενε στο χωριό Αργυρούπολη. Έμαθαν οι Γερμανοί για την πολεμική του δράση εναντίον των Τούρκων, φοβήθηκαν και ήρθαν και τον βρήκαν. - Μια φορά την εβδομάδα θα έρχεσαι στα Χανιά, για να δίνεις παρόν στο Διοικητή, του είπαν. - Εγώ είμαι γέρος, δεν μπορώ να έρχομαι στα Χανιά. Αν μπορούσα, θα καθαλίκευα το άλογό μου και θα έβγαινα στο βουνό. - Τότε θα ερχόμαστε εμείς.

Και πράγματι μια φορά την εβδομάδα έρχονταν στο σπίτι του δυο Γερμανοί στρατιώτες. Χτυπούσαν την εξώπορτα. Ο ένας έμενε έξω στην αυλή, ενώ ο άλλος ανέβαινε στο δωμάτιό του, καθόταν λίγο και ύστερα κατέβαινε και έφευγαν για τα Χανιά.

Ο Μάρκος Δεληγιαννάκης, έκανε στην Αργυρούπολη ένα από τα κτήματά του νεκροταφείο. Το νεκροταφείο αυτό ονομάζεται νεκροταφείο των Δεληγιαννακείων. Σ' αυτό είναι θαμμένος ο ίδιος και πολλοί άλλοι συγγενείς του ». .Σπύρου Μουσελίμη : « Το Πόποβο », Γιάννινα 1970, σελ. 49

(...) « Η σφραγίδα (σ.σ. του Δεληγιαννάκη) έχει

Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΜΑΡΚΟΣ Ι. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

ΕΞ ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΡΗΤΗΣ

και φέρει στο μέσον τον Αϊ – Γιώργη καθαλάρη να σκοτώνει το Δράκοντα (...)
Ο Δεληγιαννάκης (σ.σ. μετά την απελευθέρωση της Παραμυθιάς 23.02.1913)
επί κεφαλής ομάδας ανταρτών από το Πόποβο και των δικών του
συγκεντρώνει από τα τουρκοχώρια της Τσαμουριάς 72 αγάδες, τους
μεταφέρει στην τοποθεσία « Λίβερη » της Σέλλιανης και τους εκτελεί κοντά
στο μέρος που είχε πέσει ο ανεψιός του
ο Μανώλης, στη μάχη της 25 Νοέμβρη 1912 (σ.σ. 26 .11. 1912) »

Παπαμώκου (ό.α.), σελ. 160

(...) « Ο οπλαρχηγός Μάρκος Δεληγιαννάκης επί κεφαλής ομάδας κρητικών
μαχητών, αλλά και άλλων ενόπλων από τα γύρω χριστιανικά χωριά,
κατέβηκαν στα τουρκοχώρια της Τσιαμουριάς και συνέλαβαν 72
Τουρκαλθανούς, τους οποίους μετέφεραν δεμένους στο απόμερο και
ολοσκοτέينو ρέμα « Μπιντούρια και Κατσικιά » της Σέλλιανης και
τους εκτέλεσαν. Για τη θανατική αυτή εκτέλεση των 72 Τουρκαλθανών,
υπάρχουν διάχυτες πληροφορίες, ότι ο Δεληγιαννάκης κατακρίθηκε και
ελέγχθηκε ».

Βιβλιογραφία

- Ηπειρωτική Εστία (περιοδικό) Τ.10. Φεβρουάριος 1953
- Σπύρου Μουσελίμη : α. « Το Πόποβο », Γιάννενα 1970
- β. « Ιστορικοί περίπατοι ανά τη Θεσπρωτία », Θεσσαλονίκη 1976
- Σταύρου Παπαμώκου : « Η Σέλλιανη χθες και σήμερα », Αθήνα 1997
- Ηπειρωτική Εταιρεία (περιοδικό) Ιανουάριος - Φεβρουάριος
- Γεωργίου Μάνου : « Καπετάν Κρομμύδας », Β'. έκδοση, Δήμος Μολοσσών,
Ιωάννινα 2002.

(Συνεχίζεται)

1. Γεωργίου Μάνου : « Καπετάν Κρομμύδας »,

Β'. έκδοση, Δήμος Μολοσσών, Ιωάννινα 2002, σελ. 52.

2. Σταύρου Γ. Παπαμώκου : « Η Σέλλιανη χθες και σήμερα », Αθήνα 1997,
σελ. 160 « Ο δε Μάρκος Δεληγιαννάκης, ο γενναίος αυτός αρχηγός ανταρτών,
το νεκροταφείο της Σέλλιανης (σ.σ. Σήμερα Κρυσταλοπηγή) προτίμησε και
κήδεψε τον ψυχογιό και ανεψιό του Μανώλη Πατεράκη, ο οποίος έπεσε
μαχόμενος εναντίον των Τούρκων στη Σκάλα της Παραμυθιάς στις 25
Νοεμβρίου 1912 (σ.σ. 26 Νοεμβρίου 1926). Στον τάφο του Μανώλη

Πατερράκη είχε στηθεί μνημείο, το οποίο σώζονταν ως το 1943 οπότε η Σέλλιανη καταστράφηκε από τους Γερμανούς κατακτητές. Του ιδίου, σελ. 162. : « Ο Μανώλης Πατερράκης ... τάφηκε στο νεκροταφείο της Σέλλιανης, στη δεξιά πλευρά του, από την είσοδο προς το Ναό της Αγίας Τριάδας, όπου δίπλα του δεν είχε ταφεί ως τότε κανένας άλλος νεκρός (...)

3. (σ.σ,) Ο Ηλίας Δεληγιαννάκης : Οπλαρχηγός του Μακεδονικού Αγώνα, φονεύτηκε στο Σκρα το 1918. Ανθυπολοχαγός από την Αργυρούπολη Ρεθύμνου. Αριθμός ανδρών 135..

4 σ.σ Ένα βαφτιστικό σου ... : Διαβάζοντας την παράγραφο αυτή, ο αναγνώστης, σχηματίζει την εντύπωση ότι « το βαφτιστικό του Δεληγιαννάκη » ήταν ο Ποποβίτης, βουλευτής και Υφυπουργός Εσωτερικών Αθνασίου Νικόλαος.

α. Η Δώρα Αθνασίου, σύζυγος του Νικ. Αθνασίου : « Το Νίκο ήθελε να τον βαφτίσει ο Κρητικός Δεληγιαννάκης Μανώλης, αλλά τελικά τον βάφτισε η Ρούσιω (Μαρία) του Κουτούπη. Μάλιστα όταν εμάς μας στεφάνωσε ο Ναπολέων Ζέρβας, η Ρούσιω πείσμωνσε, αλλά μετά βάφτισε το γιο μου το Βασίλη. Με το Δεληγιαννάκη ο Νίκος είχε αλληλογραφία, την οποία εγώ έχω δώσει στο γιο μου. β. Η Ευθαλία Κούρτη, κόρη της Ρούσιως Κουτούπη « Το Νίκο Αθνασίου τον βάφτισε η μάνα μου, η Μαρία, σύζυγος του Θωδωρή Κουτούπη, η οποία ήταν αδερφή του Κώστα Ζορκάδη, που τον σκότωσαν στο Σούλι το 1912 ». Ο Νικόλαος Αθνασίου γεννήθηκε στο Πόποβο την 1.1.1912. και απεβίωσε την 07.09.1989 (πηγή : Δήμος Σουλίου, κ. Χριστίνα Γώγου)

Ο Μάρκος Δεληγιαννάκης

Φωτό από το βιβλίο του Μάνου Γεωργίου (ό.α.) σελ. 118 (Σ.σ. Πάνω αριστ. διακρίνονται θαμπά τα 2/3 της σφραγίδας του Δεληγιαννάκη)

Του Μάρκου Δεληγιαννάκη

*Σαν τι κακό σας έκανα, κι μι κατηγουράτι;
Ιγώ χουριά δεν έκαψα και σκλάβους δεν επήρα.
Ιγώ τους πρώτους έμασα, εξήντα δυο νουμάτους
Στη Σέλλιανη τους έσυρα, στο μνήμα του Μανώλη
Ξύπνα, Μανώλη ψυχογιέ, απού το μαύρου χώμα,
να δεις αρνιά που σου 'φερα, κριάρια σουβλισμένα.*

Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπειρωτών Αθήνας

Σαρακατσάνικα τραγούδια της Ηπείρου, Αθήνα 1983, σελ. 34

Θ .Γ. Γόγολος, καθηγητής Φιλολόγος και Θεοχάρης Γιαννακός.

Η Αριάδνη Καληβρετάκη (ανιψιά του Μάρκου Δεληγιαννάκη)

(...) « Με τη γερμανική Κατοχή, ο θείος μου ο Δεληγιαννάκης Μάρκος, αδερφός του πατέρα μου Κανάκη, έμενε στο χωριό Αργυ-ρούπολη. Έμαθαν οι Γερμανοί για την πολεμική του δράση εναντίον των Τούρκων, φοβήθηκαν και ήρθαν και τον βρήκαν.

- Μια φορά την εβδομάδα θα έρχεσαι στα Χανιά, για να δίνεις παρόν στο Διοικητή, του είπαν.

- Εγώ είμαι γέρος, δεν μπορώ να έρχομαι στα Χανιά. Αν μπορούσα, θα καβαλίκευα το άλογό μου και θα έβγαίνα στο βουνό.

- Τότε θα ερχόμαστε εμείς.

Και πράγματι μια φορά την εβδομάδα έρχονταν στο σπίτι του δυο Γερμανοί στρατιώτες. Χτυπούσαν την εξώπορτα. Ο ένας έμενε έξω στην αυλή, ενώ ο άλλος ανέβαινε στο δωμάτιό του, καθόταν λίγο και ύστερα κατέβαινε και έφευγαν για τα Χανιά. Ο Μάρκος Δεληγιαννάκης, έκανε στην Αργυρούπολη ένα από τα κτήματά του νεκροταφείο. Το νεκροταφείο αυτό ονομάζεται νεκρο-ταφείο των Δεληγιαννακίων. Σ' αυτό είναι θαμμένος ο ίδιος και πολλοί άλλοι συγγενείς του ».

Σπύρου Μουσελίμη : « Το Πόποβο », Γιάννινα 1970, σελ. 49

(...) « Η σφραγίδα (σ.σ. του Δεληγιαννάκη) έχει

Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΜΑΡΚΟΣ Ι. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

ΕΞ ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΡΗΤΗΣ

και φέρει στο μέσον τον Αϊ – Γιώργη καβαλάρη να σκοτώνει το Δράκοντα (...) Ο Δεληγιαννάκης (σ.σ. μετά την απελευθέρωση της Παραμυθιάς 23.02.1913) επί κεφαλής ομάδας ανταρτών από το Πόποβο και των δικών του συγκεντρώνει από τα τουρκοχώρια της Τσαμουριάς 72 αγάδες, τους μεταφέρει στην τοποθεσία « Λίβερη » της Σέλλιανης και τους εκτελεί κοντά στο μέρος που είχε πέσει ο ανεψιός του Μανώλης, στη μάχη της 25 Νοέμβρη 1912 (σ.σ. 26 .11. 1912) » Σταύρου Γ. Παπαμώκου (ό.α.), σελ. 160

(...) « Ο οπλαρχηγός Μάρκος Δεληγιαννάκης επί κεφαλής ομάδας κρητικών μαχητών, αλλά και άλλων ενόπλων από τα γύρω χριστια-νικά χωριά, κατέβηκαν στα τουρκοχώρια της Τσιαμουριάς και συνέλαβαν 72 Τουρκαλθανούς, τους οποίους μετέφεραν δεμένους στο απόμερο και ολοσκοτεινό ρέμα « Μπιντούρια και Κατσικιά » της Σέλλιανης και τους

εκτέλεσαν. Για τη θανατική αυτή εκτέλεση των 72 Τουρκαλβανών, υπάρχουν διάχυτες πληροφορίες, ότι ο Δεληγιαν-νάκης κατακρίθηκε και ελέγχθηκε ».

Βιβλιογραφία

- Ηπειρωτική Εστία (περιοδικό) Τ.10. Φεβρουάριος 1953
- Σπύρου Μουσελίμη : α. « Το Πόποβο », Γιάννενα 1970
- β. « Ιστορικοί περίπατοι ανά τη Θεσπρωτία », Θεσσαλονίκη 1976
- Σταύρου Παπαμώκου : « Η Σέλλιανη χθες και σήμερα », Αθήνα 1997
- Ηπειρωτική Εταιρεία (περιοδικό) Ιανουάριος - Φεβρουάριος
- Γεωργίου Μάνου : « Καπετάν Κρομμύδας », Β΄ έκδοση, Δήμος Μολοσσών, Ιωάννινα 2002

(Συνεχίζεται)

ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΑΡΙΟ ΜΠΙΚΑ

Η κατάληψη της Σκάλας της Παραμυθιάς 26 Νοεμβρίου 1912

Στις 5 Οκτωβρίου 1912 η Ελλάδα μαζί με τις βαλκανικές χώρες Μαυροβούνιο, Σερβία και Βουλγαρία κήρυξε τον πόλεμο εναντίον της Τουρκίας για την απελευθέρωση των υποδουλωμένων εδαφών. Αρχηγός των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων στην Ήπειρο ήταν την εποχή αυτή ο Κωνσταντίνος Σαπουντζάκης, ενώ του Μικτού Στρατού Ηπείρου ηγούνταν ο Υπολοχαγός Δημήτριος Μπότσαρης και μετά τον τραυματισμό του ο Συνταγματάρχης Μαλάμος Χρήστος.

Στις 26.11.1912 οι ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις μαζί με τα εθело-ντικά αντάρτικα σώματα εξαπέλυσαν από το Πόποβο (Αγία Κυριακή) μεγάλη επίθεση εναντίον των Τούρκων του Κάστρου του Ελευθερο-χωρίου και της Σκάλας της Παραμυθιάς. Μετά από σφοδρή μάχη, που διήρκεσε όλην την ημέρα, κατόρθωσαν να καταλάβουν τα δύο φρούρια.

Στη μάχη αυτή πήραν μέρος :

Ο Υπολοχαγός Τεριακίδης¹ Βασίλειος και οι οπλαρχηγοί Νικόλαος Κουτούπης από το Πόποβο οι αδελφοί Γεώργιος και Αθανάσιος Καρράς από το Ζωτικό, ο Δεληγιαννάκης με τον αδερφό του Ηλία από την Αργυ-ρούπολη της Κρήτης, ο Βάρφης από την Κέρκυρα, ο Κρομμύδας κ. π. ά.

_ «Γρετσανά 30 Νοεμβρίου 1912

Ο Διοικητής των εθελοντικών Σωμάτων
και Σώματος Στρατού

Συνταγματάρχης Μαλάμος Χρήστος

Προς το Αρχηγείον Στρατού Ηπείρου

Χάνι Τεφήκ Βέη

Περί της μάχης της Σκάλας της Παραμυθιάς

Λαμβάνω την τιμήν ν' αναφέρω ότι προχθές εγένετο μάχη εις την Σκάλα της Παραμυθιάς, καταληφθείσης τελείως ταύτης υπό των Σωμάτων Τεριακίδη Υπολ., Κρομμύδα και Κουτούπη. Κατά την μάχην εφονεύθησαν 5 – 6 αντάρται, ων οίς και ο οπλαρχηγός Κουτούπης και δύο στρατιώται και ο οπλαρχηγός Δεληγιαννάκης επλη-γώθη. Εκ των Τούρκων εφονεύθησαν 150 και επληγώθησαν περισ-σότεροι. Συνελήφθησαν δε και 40 αιχμάλωτοι τους απέστειλα εις την Άρταν.

Παραμυθιά παρεδόθη.

Χ. Μαλάμος

(Υπογραφή) »

- Ηπειρωτική Εστία(περιοδικό), τεύχος 10, Φεβρουάριος 1953,
σ. 134 (Αλ. Λεβαδέως)

« Την 1)11)12 ανθυπολοχαγός Λεόντιος αναφέρει ότι προς περιοχήν Παραμυθιάς ετάχθησαν οπλαρχηγοί Κουτούπης και Καρράς, δια δε την κατάληψιν Ελευθεροχωρίου και αυχένος Δύο Βουνών οπλαρχηγός Βράττος μετά χωρικών »

Την 23)11)12 ο υπολοχαγός Τεριακίδης αναφέρει εκ Ποπόβου ότι αφιχθείς εκεί την 20)11)12 μεθ' 100 Ευζώνων, εύρεν τους οπλαρχηγούς Δεληγιαννάκην με 26 Κρήτας και τους Ηπειρώτας Βάρφην με 10, Γεώργιον Καρράν και αδελφόν με 150, Νικόλαον Κουτούπην με 80 Ποποβίτας και άλλους οπλαρχηγούς και ιερείς τεθέντες υπό τας διαταγάς του. Αριθμός προσερχομένων ενόπλων χωρικών ακαθόριστος κυμαινόμενος μεταξύ 200 – 300, προσθέτει δε « Λαμβάνοντες υπόψιν τον μέγα αριθμόν συγκεντρωμένων ανδρών διατάξατε επίθεσιν κατά Πλέσσιας και Παραμυθιάς.

Την 26)11)12 ο ίδιος (σ.σ. ο Τεριακίδης) αναφέρει ότι μετά μάχην διαρκέσασαν όλην την ημέραν, κατέλαβε Σκάλαν Παραμυθιάς, βοηθούμενος υπό των οπλαρχηγών Κουτούπη, Βάρφη, Κρομμύδαν μεθ' 75 ανδρών και 100 χωρικών ως και τα υπερκείμενα 2 φρούρια. Λάφυρα, 100 όπλα Μάουζερ, 40 Μαρτίν, αιχμάλωτοι 40, νεκροί μόνον εντός της στενωπού Σκάλας 80, εις Πεδιάδα Παραμυθιάς άπειρα πτώματα Τούρκων. Κατά την μάχην ταύτην έπεσαν ηρωικώς μαχόμενοι οι μυθικής ανδρείας οπλαρχηγοί Κουτούπης, Ζαρκάδας, και το ηρωικό παλληκάρι των Ιωαννίνων Γ. Μακαρώνας. »

- **Κωνσταντίνου Α. Βακαλόπουλου** : « 'Ηπειρος », Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 673 – 674.

« Ο Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1951. Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης. Μετεκ-παιδεύθηκε στο Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ανωτάτων Διεθνών Σπουδών της Γενεύης, καθώς και στο BirkbeckCollege. Εργάστηκε ως ερευνητής στο Ίδρυμα Μελετών της Χερσονήσου του Αίμου (1977-1986). Από το 1986 είναι καθηγητής της Νεοελληνικής Ιστορίας στην Παιδαγωγική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ...»

« Οι μπέηδες της Θεσπρωτίας και οι τουρκικές συμμορίες συνέχισαν την τρομοκρατική δράση τους μέχρι την απελευθέρωση της Ηπείρου. Αλλά από το 1908 αντιμετώπιζαν την αντίσταση των ένοπλων ηπειρωτικών ανταρτικών σωμάτων, όπως π.χ. του Νικολ. Κουτούπη και του Κώστα Ζαρκάδη από το Πόποβο, του Γιώργου και Αθαν. Καρρά από το Ζωτικό, οι οποίοι συνεργάζονταν με τον Ιωαν. Πουτέτση², το Βορειοηπειρώτη Β. Κολοβό, το

Σουλιώτη Εμμ. Κυπριάδη και των εθελοντών Ηπειρωτών της Αθήνας και Πειραιά, του Σπύρου Κρομμύδα, του Βάρθη, του Γιώργου Κάτση, ή,

2. (σ.σ.) Σύμφωνα με την εφημερίδα Νεολόγο Πατρών της 02.10.12 ο οπλαρχηγός Πουτέτσης φονεύτηκε από την συμμορία του Τουρκαλβανού Σαλή Μουράρ τις 02.09.12, ημέρα Πέμπτη, στο χωριό Τσούκα, δύο ωρών μακράν του όρμου των Αγίων Σαράντα . Μαζί του φονεύτηκαν ο ανιψιός του Φαρμάκης και δύο άλλοι Ηπειρώτες .

Φουρτούνα από το χωριό Βάλτσιστα του Πωγωνίου, του Γρηγόρη Κολιούση και Παπαδημήτρη από το Βερνίκου, του Χρήστου Γκιοκά από το χωριό Έλεζνα, του οπλαρχηγού Φώτου Κολέτση ή Τσαλούκη από το χωριό Μπαουσιοί και των εθελοντών του από τα χωριά Μπαουσιοί, Γρετσανά, Τσερίτσανα και Έλεζνα, καθώς και του οπλαρχηγού Μάρκου Δεληγιαννάκη και του αδελφού του Ηλία. Τα σώματα αυτά μαζί με πολλά άλλα διαδραμάτισαν σπουδαιότατο ρόλο κατά τον πρώτο Βαλκανικό πόλεμο (...)

- **Σπύρου Μουσελίμη** : « Το Πόποβο », 1970, σελ. 48

« Στις 24 Οχτώβρη (σ.σ.1912) οι Ποποβίτες κάνουν επίθεση κατά της Κακής Σκάλας και του Κάστρου του Ελευθεροχωρίου και τα καταλαμβάνουν. Η κατάληψη των στενών του Ελευθεροχωρίου (Κά-στρου και Σκάλας) κατατρομάζει τους Τούρκους. Γι' αυτό οι αγάδες σε σύντομο χρονικό διάστημα συγκεντρώνουν πολλές δυνάμεις αντεπιτίθενται και την ξαναπαίρνουν.

Τα στενά είναι το κλειδί του τόπου μεταξύ των ορεινών και πεδινών Θεσπρωτίας και είναι ανάγκη να ανακαταληφθεί από τους Έλληνες. Γι αυτό στις 20 Νοέμβρη 1912, συγκεντρώνονται στο Πόποβο αρκετές ένοπλες δυνάμεις. Ο Κρητικός Μάρκος Δεληγιάννης με 30 Κρητικούς και Ηπειρώτες αντάρτες, ο Κερκυραίος Βάρφης, αξιω-ματικός της Ελλην. Χωροφυλακής με 10, οι αδερφοί Καραίοι από τη Λιβίκιστα με 150, ο Παπα Δημήτρης Λιόντος με το Γρηγόρη Μάρκο Κολιούση (καπετάν Σπανοβαγγέλη από το Βερνίκο με 30 κι άλλοι ένοπλοι χωρικοί, εξόν ο Νικόλα Κουτούπης με 80 Ποποβίτες. Κατά-φθάνει κι ο Ταιριακίδης από το Πρεβεζιάνικο με 82 Έλληνες στρατιώτες από τους οποίους 3 λοχίες εύζωνοι. Για τη συντήρηση των ενόπλων κατάσχονται όλες οι αποθήκες της Ντουσκάρρας που περιείχαν το ήμορο των αγάδων και το δέκατο του τουρκικού δημοσίου (γεωργ. Φόρου 10% επί της παραγωγής) Επί πλέον δε αγοράζοντας κι από ιδιώτες. Η μεταφορά των τροφίμων από τις αποθήκες γίνονταν με τις γυ-ναίκες του χωριού, οι οποίες όλο το διάστημα

του πολέμου υπηρετούσαν εθελοντικά το στρατό και τους αντάρτες, μεταφέροντας όπου χρειάζονταν, τρόφιμα και πολεμοφόδια. (...)

Στις 25 Νοεμβρίου 1912 γίνεται επίθεση. Ύστερα από μεγάλη μάχη κυριεύεται το Κάστρο και καταλαβαίνονται τα Στενά. Σκοτώνονται 80 Τούρκοι και αιχμαλωτίζονται 40. Λάφυρα 120 όπλα. Από τους αιχμαλώτους διέφυγαν λαβωμένοι μόνο δυο. Οι άλλοι εκτελέστηκαν από τους αντάρτες. Στη μάχη έπεσαν ο Νικ. Κουτούπης ... , ο Αναστάσης Τελέλης και ο Γιάννης Αθανασίου από το Πόποβο και ο Θεodorή Αγγ. Τζαλαβράς από το Πετούσι. Ο Δεληγιαννάκης έχασε δυο ανδρειωμένα παλ-ληκάρια, τον ψυχογιό του, παιδί της αδερφής του, Μανώλη Πατεράκη και το σημαιοφόρο Γιώργο Μακαρώνα από τα Γιάννινα. (...)

Οι ελληνικές εφημερίδες κατά τη διάρκεια του Α΄ Βαλκανικού πολέμου πληροφορούσαν καθημερινά και με πολλές λεπτομέρειες τους ελεύθε-ρους Έλληνες για την εξέλιξη όλων των πολεμικών επιχειρήσεων. Οι Ηπειρώτες, όμως, στερούσαν της πληροφόρησης αυτής, επειδή στην Ήπειρο δεν λειτουργούσαν τα ταχυδρομεία και τ΄ άλλα μέσα συγκοινωνίας .

- Νεολόγος Πατρών(εφημερίδα) της 03.12.1912, σελ. 3.

« ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ ΦΟΝΙΚΟΤΑΤΗ ΜΑΧΗ

Κατά τηλεγράφημα εις τον Υπουργείον, σώμα υπό τον υπολοχαγόν Τερηνήδην (σ.σ. Τεριακίδη) και τους οπλαρχηγός Κρομμύδαν και Κουτούπην Ηπειρώτας και τον Κρήτα Δεληγιαννάκη κατέλαβε χθες την Σκάλαν της Παραμυθιάς μετά ολοήμερον μάχην, ήτις υπήρξε φονικοτάτη. Εκ των ημετέρων ετραυματίσθη βαρέως ο οπλαρχηγός Κουτούπης, γενναίως μαχόμενος, έπεσαν μερικοί στρατιώται και ετραυματίσθησαν ελαφρώς ο υπολοχαγός του πεζικού Τερηνήδης (σ.σ. Τεριακίδης) , ο οπλαρχηγός Δεληγιαννάκης και άλλοι τινές. Ο εχθρός φεύγων κατέλιπε πολλά όπλα μάουζερ, ένα οπτικόν τηλεγράφων, εν τηλεσκόπιον και άλλα λάφυρα. Συνελήφθησαν 60 αιχμά-λωτοι Τούρκοι »

- Ακρόπολις (εφημερίδα) της 03.12.1912, σελ. 1^η

« ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ Σ΄ ΕΝΑ ΗΡΩΑ ΠΟΛΥ ΓΝΩΣΤΟΝ

Και μεταξύ αυτών και αρκετών άλλων ατάκτων και εθελοντικών σωμάτων, αισθάνομαι την υποχρέωσιν να είπω ολίγα λόγια εις ένα αληθή ήρωα, ο οποίος δια του αίματός του επότισε την Ηπειρωτικήν γην. Ένας νέος από την Παραμυθιάν, μίαν από τας μεγαλυτέρας πόλεις της Ηπείρου, Κουτούπης, ο οποίος αν κοντά εις την συνω-νυμίαν είχε και συγγένειαν μετ΄ εμού θα μου

έκαμνε την μεγαλυτέραν τιμήν, έπεσε μαχόμενος όπως ελευθερώσει την πόλιν εκ της οποίας κατήγετο. Νέος 27 ετών, πλούσιος, αρματωλός των παλαιών χρόνων, είχε καταρτίσει εθελοντικό σώμα από 500 Ηπειρώτας, τους οποίους συντήρει εξ ιδίων του, μη δεχθείς κατ' ουδένα λόγον να λάβει το δι' έκαστον εθελοντήν επίδομα της Κυβερνήσεως προς διατροφήν. Πολεμιστής και χορηγός ο οπλαρχηγός Κουτούπης έδωκε το χρήμα του και το αίμα του δια την πατρίδα του, η οποία άμα ελευθερωθεί τελείως, δεν πιστεύω να λησμονήσει όπως κατατάξει τον νέον πολεμιστήν εις το Πάνθηον των ηρώων, εις το οποίον τόσοι και τόσοι Ηπειρώται έχουν λάβει περίβλεπτον θέσιν.

Θαλής Κουτούπης »

Ο Νικόλαος Κουτούπης (1885 – 1912)

Ο Νικόλαος Κουτούπης γεννήθηκε στο Πόποβο (Αγία Κυριακή). Είχε μνηθεί στο Ηπειρωτικό Κομιτάτο. Σχημάτισε αντάρτικο σώμα εκ 500 ανδρών, το οποίο συντηρούσε με δικά του χρήματα, αρνούμενος προς τούτο τη χορηγία του ελληνικού κράτους. Συνεργαζόταν με τον τακτικό ελληνικό στρατό. Έδωσε πολλές μάχες με τους Τούρκους και με τις άτακτες αλβανικές συμμορίες, πέφτοντας ηρωικά μαχόμενος την 26^η Νοεμβρίου στη Σκάλα της Παραμυθιάς.

- Ο Καριωτίτης Αλέξανδρος Πατσιούρας (εγγονός του Νικ. Κουτούπη)

« Ο Νικόλαος Κουτούπης παππούς μου από τη μάνα μου, γεννήθηκε στο Πόποβο. Ηταν οπλαρχηγός μεγάλου αντάρτικου Σώματος. Σκοτώθηκε στη Σκάλα της Παραμυθιάς το 1912. Πίσω άφησε τη γυναίκα του Πανάγιω και τα παιδιά : - Βασιλική, (μάνα μου, σύζυγος του Βασίλη Πατσιούρα) - Βασίλης-Σοφία, σύζυγος του Δημήτρη Πάσχου (απεβίωσε πρόσφατα).

Στο κέντρο της Παραμυθιάς και πλησίον της Αγροτικής τράπεζας ανεγέρθηκε το 1972 η προτομή του με πρωτοβουλία και δαπάνες του Πνευματικού Συλλόγου « Οι φίλοι του Σουλίου ».

Στην φωτογραφία επάνω, απεικονίζεται ο Νικόλαος Κουτούπης

*(Από το βιβλίο του αείμνηστου Σπύρου Μουσελίμη « Το Πόποβο (ό.α.) »
σελ. 38)*

Ο Αναστάσιος Τελέλης (1877 – 1912)

Ο Αναστάσιος Τελέλης γεννήθηκε στο Πόποβο το 1877. Παντρεύτηκε την Αικατερίνη Κάτσιου. Μαζί της απέκτησε τρεις κόρες, τη Χρύσω, την Βασιλική και την Φωτεινή. *(Πηγή Δήμος Σουλίου – Χριστίνα Γώγου)*

- Η Άννα Ντάνη – Βασιλείου (εγγονή του Αναστάσιου Τελέλη)

« Ο Αναστάσιος Τελέλης παππούς μου από τη μάνα μου, σκοτώθηκε το 1912 στη μάχη της Σκάλας της Παραμυθιάς. Ήταν ανδρούκλας. Με τα δόντια σήκωνε ολόκληρο σακί καλαμπόκι. Όταν τον βάρεσαν οι Τούρκοι, ήταν 35 χρονών. Σκοτωμένο τον φόρτωσαν σ' ένα μουλάρι και τον πήγαν στο Πόποβο, όπου και τον έθαψαν στην Αγία Κυριακή. Η μάνα μου γεννήθηκε έξι μήνες μετά το θάνατό του. Αργότερα βρήκαν μια φωτογραφία του σ' ένα μοναστήρι μαζί με άλλους αντάρτες, την οποία έχουμε ακόμα σήμερα.

Πεθαίνοντας, άφησε πίσω τη γυναίκα του και τρεις κόρες, τη Χρύσω σύζυγο του Σωτήρη Μπάρμπα,, τη Βασιλική, σύζυγο του σπύρο Τσέπη από την Μαζαρακιά, και τη Φωτεινή, τη μάνα μου (σ.σ. σύζυγος του Πήλιο Ντάνη) ».

Βιβλιογραφία

- Νεολόγος Πατρών (εφημερίδα) της 03.12.1912
- Ακρόπολις (εφημερίδα) της 03.12.1912
- Ηπειρωτική Εστία(περιοδικό), τεύχος 10, Φεβρουάριος 1953
- Σπύρου Μουσελίμη : α. « Το Πόποβο », 1970
- β. « Ιστορικοί περίπατοι ανά τη Θεσπρωτία », Θεσσαλονίκη 1976,
- γ.« Αρχαιότητες της Θεσπρωτίας », Γιάννινα 1980
- Κωνσταντίνου Α. Βακαλόπουλου : « Ήπειρος », Θεσσαλονίκη 1992
- Παναγιώτη Τσαμάτου : « Εν Παραμυθία τη 29.9.1943 », Παραμυθιά Σεπτέμβριος 2007,

(συνεχίζεται)

.....

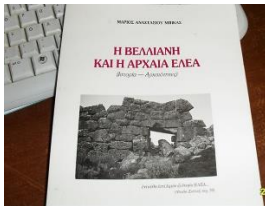
Ευχαριστούμε τον κ. Μάριο Μπίκα για την πολύτιμη και εμπειριστατωμένη εργασία που μας εμπιστεύτηκε, σχετικά με τους Αγώνες των Θεσπρωτών και τα αιματηρά γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην περιοχή Σκάλας Παραμυθιάς κατά την περίοδο 1909-1913. Στην ιστορική αυτή εργασία του ο κ. Μπίκας με σοβαρότητα και εγκυρότητα καταγράφει με μεγάλη σχολαστικότητα τα γεγονότα, με μαρτυρίες και ντοκουμέντα αδιάσειστα. Όπως ο ίδιος υπογραμμίζει η εργασία αυτή συνεχίζεται. Αποτελεί ιδιαίτερη τιμή για την ιστοσελίδα μας, η συμβολή του και η βοήθεια του, στην προσπάθεια μας να παρουσιάσουμε την άγνωστη σε αρκετούς, ιστορία της περιοχής μας. Ευχόμαστε και μελλοντικά ο κ. Μπίκας με την πολύτιμη πείρα του να μας σταθεί αρωγός στην προσπάθεια μας αυτή.

Επιμέλεια: Θωμας Στ. Γκίνης Ιουνιος 2013.

.....

Η ΒΕΛΛΙΑΝΗ ΚΑΙ Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΑΙΑ

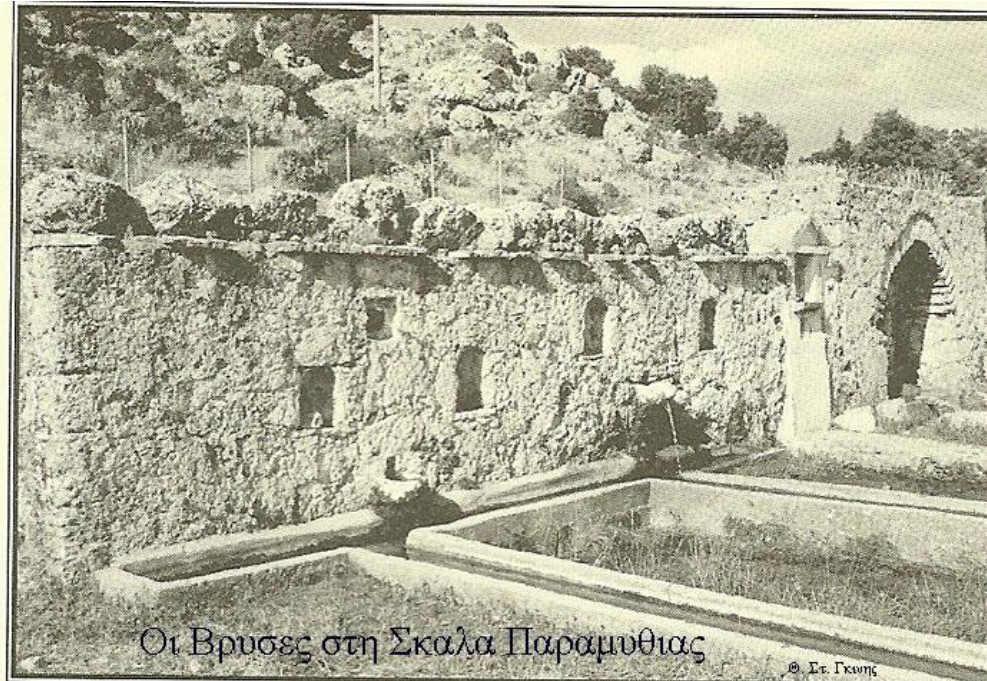
Ένα εξαιρετο βιβλίο του συμπατριώτη μας Μάριου Μπίκα, πλούσια εικονογραφημένο με σπάνιες και μοναδικές φωτογραφίες αγωνιστών και καπεταναίων του 1912, και της εποχής του 1940. Αυτό που διακρίνει ο αναγνώστης είναι η ακρίβεια και η συνέπεια με την οποία ο συγγραφέας παρουσιάζει τα ιστορικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην περιοχή της Παραμυθιάς. Ο κύριος Μπίκας είναι απο τους λίγους σύγχρονους ιστορικούς ερευνητές, που όταν παρουσιάζει κάποια εργασία του ιστορικού περιεχομένου, καταφέρνει και δίνει στον αναγνώστη τις πιο αξιόπιστες και διασταυρωμένες πηγές, διασώζοντας έτσι την ιστορική αλήθεια των γεγονότων. Το βιβλίο αυτό αποτελεί την καλύτερη ιστοριογραφία που θα μπορούσε να γίνει ειδικά για την παλαιά και νεότερη ιστορία της Βέλλιανης. Οι συγκλονιστικές φωτογραφίες συμπατριωτών μας της περιοχής Παραμυθιάς στο γερμανικό στρατόπεδο αιχμαλώτων στην περίοδο της κατοχής, αποτελούν (ιστορικά κειμήλια) για τις επόμενες γενεές.

(Οι Βρύσες στην Σκάλα της Παραμυθιάς, μάρτυρες των αιματηρών αγώνων των Θεσπρωτών αγωνιστών για την ελευθερία της Θεσπρωτίας) .

Φωτό-αρχείο Θωμ. Στ. Γκίνης

Στις σκληρές μάχες που έλαβαν χώρα στην Σκάλα της Παραμυθιάς κατά του τρισυπόστατου εχθρού το 1940-1944, ηγετικό ρόλο έπαιξαν οι οπλαρχηγοί με τις αντιστασιακές ομάδες της περιοχής μας.

Ορισμένοι απο αυτούς ήταν οι κάτωθι:

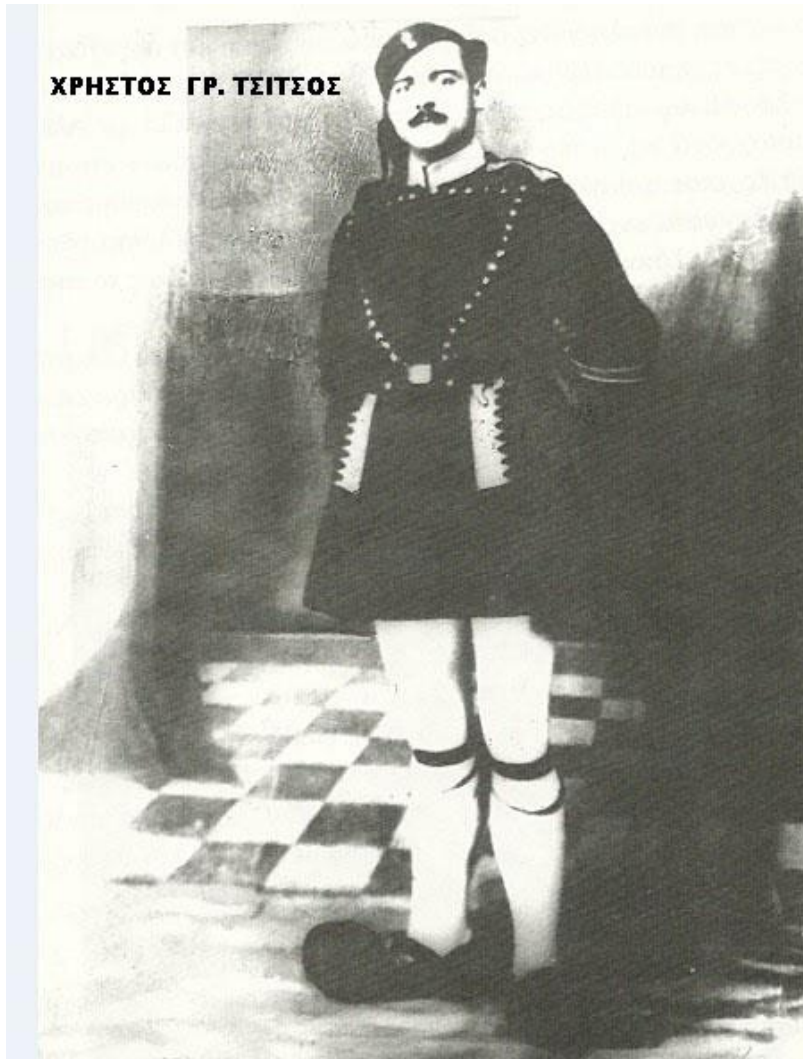
Ο Ήρωας Κώτσιο-Νικόλας, (Κωνσταντίνος Γεωργίου) του Νικολάου, 1915-1992 απο το Προδρόμι της Παραμυθιάς.

Φωτογραφία απο το βιβλίο του Χρ. Δημητριάδη,
ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΘΕΣΠΡΩΤΩΝ.

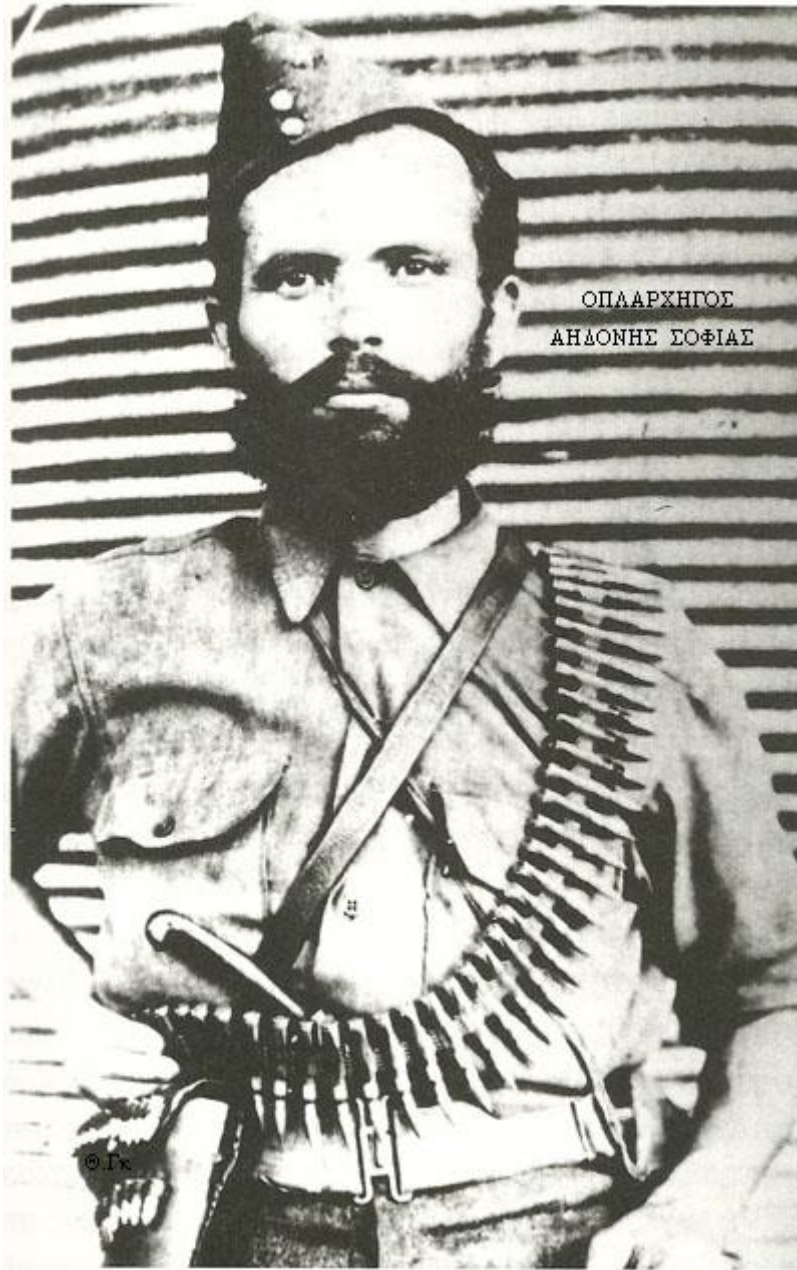
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ (ΚΩΤΣΟ-ΝΙΚΟΛΑΣ)

Ο Χρηστος Τσίτσος, πρωτοπαλίκαρα του Κώτσιο-Νικόλα.

Ο Αηδόνης (Δονάτος) Σοφίας, οπλαρχηγός από την Γκρίκα Θεσπρωτίας.

Εκτός των ανωτέρω οπλαρχηγών αγωνιστών υπήρχαν και αρκετοί άλλοι που έδρασαν στα χωριά της Παραμυθιάς. Ελπίζουμε εν καιρό να βρούμε φωτογραφικό υλικό.

Η εργασία αυτή δεν έχει ολοκληρωθεί.